

Politiikasta.fi 14.6.2018

Pia Koivunen

Jalkapallon MM-kisat 2018 – Putinin megatapahtumien huipennus?

Tällä viikolla alkavat jalkapallon MM-kisat jatkavat Putinin megaspektaakkeliensa sarjaa. FIFA:n jalkapallon MM-kilpailut ovat suurin maassa koskaan järjestetty tapahtuma ja niitä voidaankin pitää Venäjän 2000-luvun megatapahtumasarjan huipennuksena. Mutta mihin megatapahtumien isännöinnillä lopulta pyritään?

Venäjä on ahkeroinut 2000-luvulla megatapahtumien parissa ennätystahtiin. Vladimir Putinin presidentti- ja pääministerikaudella se on järjestänyt enemmän kansainvälisiä tapahtumia kuin koskaan aiemmin historiansa aikana. Megatapahtumien isännöinnistä on tullut Venäjälle keskeinen julkisen diplomatian väline.

Maurice Rothen tunnetaan tekemällä megatapahtuma-käsitteellä viitataan globaalin mediahuomion saavuttaviin kansainvälisiin tapahtumiin, jotka ovat mittavan kokoisia sekä osallistujamääriltään että hintalapultaan. Ensimmäisenä megatapahtumana pidetään Lontoon maailmannäyttelyä vuonna 1851. Sen jälkeen tapahtumien kirjo on laajentunut ja 1900-luvun lopulta lähtien painopiste vaihtunut kulttuurista urheiluun.

(<https://books.google.fi/books?id=xHSGAgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=mega-events+and+modernity&hl=fi&sa=X&ved=0ahUKEwjL4aeNx8PbAhUQY1AKHZLSBt8Q6AEIJAA#v=onepage&q=mega-events%20and%20modernity&f=false>)

Keisariajalla ei Rothen määritelmän mukaisia tapahtumia nähty ja Neuvostoliittokin järjesti niitä vain kaksi: Moskovan kesäolympialaiset kesällä 1980 ja opiskelijoiden kansainväliset urheilukilpailut eli universiadit vuonna 1973.

Venäjän federaatio on puolestaan 2000-luvulla isännöinyt euroviisut (2009), universiadit (2013) (<http://www.kazan2013.com/en>) sekä talviolympialaiset ja paralympialaiset (2014) (<https://www.olympic.org/sochi-2014>). Tällä viikolla alkavia jalkapallon MM-kisoja (2018) seuraavat talviuniversiadit Kazanissa vuonna 2019 ja senkin jälkeen näemme todennäköisesti lisää kansainvälisiä tapahtumia Venäjällä.

Jos mukaan lasketaan vielä eri urheilulajien MM-kilpailut sekä poliittiset huippukokoukset, erilaisten kansainvälisten tapahtumien määrän kasvu näkyy vieläkin selkeämmin.

Venäjän into järjestää megatapahtumia on osa globaalia trendiä, jossa tapahtumat ovat siirtyneet Pohjois-Amerikasta ja Euroopasta BRICS-maihin, Euraasiaan ja globaaliin etelään. Toisaalta kansainvälisten tapahtumien haaliminen Venäjälle on tapahtunut niin systemaattisesti, että näyttää siltä kuin Putin pyrkisi keräämään ansioluettelonsa mahdollisimman monta globaalisti tunnettua tapahtumaa.

Listalta puuttuvat enää kesäolympialaiset ja expo eli maailmannäyttely. Niitäkin Venäjä on Putinin vuosina hakenut ja parhaillaan Jekaterinburgia kampanjoidaan vuoden 2025 expon isännäksi. (<https://exporussia2025.com/en>)

Megatapahtumien lumo

Useat tutkijat ovat todenneet, että megatapahtumien isännöinti on ollut Venäjälle tapa todistaa paluutaan suurvallaksi. Venäjä on investoinut tapahtumiin mittavia summia valtion ja valtionyhtiöiden budjeteista ja on onnistuneilla järjestelyillä pyrkinyt viestittämään taloudellista ja poliittista vahvuuttaan ulkomaille.

(<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15387216.2015.1037780>;
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905992.2014.998043>)

Buumiin on myös sisäpoliittisia syitä. Yksi tavoite on ollut maan alueellinen kehittäminen. Moskovan ohella Pietari, Sotshi, Kazan ja Jekaterinburg ovat isännöineet useita kansainvälisiä tapahtumia.

Elena Trubinan mukaan megatapahtumien sijoittaminen eri puolille Venäjää on ollut tapa sitouttaa kaupunkeja keskusvallan tavoitteisiin ja se on toiminut myös perusteluna resurssien alueelliselle jakamiselle. (<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0969776413512139>)

Maakuvan näkökulmasta megatapahtumien hajauttaminen voidaan nähdä pyrkimykseksi tehdä Moskovan ja Pietarin ulkopuolista Venäjää tunnetuksi ulkomaalaisille ja näin luoda puitteita turismin laajenemiselle.

Jalkapallon MM-kisat tarjoavat tähän oivan tilaisuuden 11 isäntäkaupungillaan. Kisat levittäytyvät etelän Sotshista, Donin Rostovista ja Volkogradista idän Jekaterinburgiin, Kazaniin, Saranskiin ja Samaraan, pohjoisen Pietarista Itämeren rannalle Kaliningradiin ja lopulta Euroopan puoleisen Venäjän keskiosiin Nizhni Novgorodiin ja Moskovaan.

Megatapahtumien järjestämistä on perusteltu myös kansallisen yhtenäisyyden lujittamisella, työpaikkojen luomisella sekä kansanterveyden ja nuorisotyön kehittämällä. Vuonna 2012 antamassaan haastattelussa Putin perusteli jalkapallon MM-kisojen tuomista Venäjälle kansallisen liikuntakulttuurin vahvistamisella ja nuorten innostamisella urheilun pariin.

(<http://en.kremlin.ru/events/president/news/16551>)

Megatapahtumien vallankäyttöön liittyy kuitenkin piirteitä, jotka ovat ristiriidassa Venäjän itsestään välittämän kuvan kanssa. Vahva, itseriittoinen valtio, joka ei kysele muilta lupia tekemisiinsä joutuu megatapahtumia isännöidessään luovuttamaan talouteen, kaupunkitilaan ja infrastruktuuriin liittyvää valtaa ylikansallisille organisaatioille. (https://link.springer.com/chapter/10.1057/978-1-137-49095-7_1)

Jalkapallon MM-kisat ovat olympialaisten tapaan *franchise* eli katto-organisaation omistama tuote, jonka isännöintiä haetaan ja tarjotaan pitkälti katto-organisaation ehdoilla. Jalkapallon tapauksessa FIFA tuo mukanaan viralliset yhteistyökumppaninsa, joilla on oikeus tarjota palvelujaan tarkoin määritellyillä kisa-alueilla. (<http://vastapaino.fi/kirjat/mediaurheilu/>)

Tämä vähentää paikallisten toimijoiden mahdollisuuksia hyödyntää tapahtuman mukanaan tuomia turistivirtoja. Venäläisissä jalkapallokisoissa mätetään blinien tai kaviaarileipien sijaan yhdysvaltalaisfirman burgereita ja huuhdotaan ne alas sponsorin virvoitusjuomalla tai oluella.

Kisajuliste ammentaa neuvostonostalgiaa

Jalkapallo on Venäjällä suosituin penkkiurheilulaji ja maassa on laaja fanikulttuuri. Urheilumenestyksellä mitattuna jalkapallo ei kuitenkaan kuulu maan vahvimpien lajien joukkoon. Tuoreimmalla FIFA:n ranking-listalla Venäjä on sijalla 70 eli MM-turnaukseen osallistuvista maista heikoimmin sijoittunut. (<http://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/index.html>)

Jalkapallon kultakausi sijoittuu kylmän sodan aikaan 1950–60-luvuille. Tuolloin Neuvostoliitto voitti kultaa Melbournen olympialaisissa vuonna 1956, Euroopan mestaruuden vuonna 1960 ja oli maailmanmestaruuskisojen neljäs vuonna 1966. Kuluva vuosikymmen paras saavutus on pääsy välieriin vuoden 2008 EM-kilpailuissa. (<http://www.cornellpress.cornell.edu/book/?GCOI=80140100191990s>)

Ottaen huomioon venäläisen jalkapallon viime vuosien vaatimattoman menestyksen ei ole ihme, että tulevien jalkapallon MM-kisojen markkinoinnissa venäläinen jalkapallo on ollut sivuroolissa. FIFA:n virallisella kisasivustolla todetaan optimistisesti Venäjän olevan tunnetun kovan urheilumaa, jossa jalkapallokin on lajina nousussa. (<https://www.fifa.com/worldcup/destination/host-country/index.html>)

Virallinen kisajuliste puolestaan ammentaa sieltä, mistä ammennettavaa on eli neuvostomenneisyydestä. Taiteilija Igor Gurevitchin suunnitteleman julisteen visuaalinen ilme on kuin neuvostoajan fyysisistä kulttuuria propagoivista julisteista.

Tekijän mukaan muotokieli jäljittelee 1920–30-lukujen postkonstruktivismia ja on valittu siksi, että se on helposti tunnistettavissa juuri venäläiseksi visuaaliseksi kieleksi. (<https://www.dezeen.com/2017/11/29/fifa-unveils-poster-fifa-world-cup-2018-russia-igor-gurovich/>)

Julisteen tärkein elementti edustaa myös globaalisti tunnettua neuvostoperinnettä. Vanhan ajan nahkapallon ja maapallon sekoitusta tavoitteleva maalivahti Lev Jashin (1929–1990) on neuvostojalkapallon ikoni. Jashin on paitsi maan tunnetuin jalkapalloilija, myös monen ulkomaalaisen fanin mielestä kaikkien aikojen paras maalivahti.

Kisajuliste kiinnittää huomion myönteiseen neuvostomenneisyyteen, mutta samalla se korostaa nykyhetken ongelmia. Julisteen visuaaliset valinnat kertovat siitä, että kansainvälisesti tunnistettavimmat ja myönteisimmät venäläisen kulttuurin piirteet löytyvät menneisyydestä, eivät tästä hetkestä.

Neuvostoliiton urheilumaineen korostaminen sopii nykytilanteeseen hyvin myös siksi, että vuonna 2015 alkanut laajamittainen doping-skandaali on syönyt Venäjän urheilulta ja urheilujärjestelmältä

uskottavuutta. Viimeisimpänä on vihjailtu dopingin käytön ulottumisesta myös venäläiseen jalkapalloon. (<https://yle.fi/urheilu/3-10216506>)

Kenen kisat, kenen hyöty?

Megatapahtumien mukanaan tuoma globaali mediahuomio houkuttelee, mutta kuka siitä lopulta hyötyy?

Venäjän keskeinen haaste on kielteinen imago ulkomailla. Kun pienet ja vähemmän tunnetut maat pyrkivät tekemään olemassaolonsa tunnetuksi maailmalle, Venäjä joutuu kamppailemaan syvään juurtuneita negatiivisia stereotyyppioita vastaan.

Lähtötilanne jalkapallon MM-kisojen aattona onkin katastrofaalinen Sotshin talviolympialaisiin verrattuna. Tilanne ennen talviolympialaisiakaan ei ollut helppo. Muun muassa kisojen alla hyväksytty laki, jolla kiellettiin homoseksuaalisuuden edistäminen alaikäisten keskuudessa, verotti pisteitä lännessä, mutta toisaalta Mihail Hodorkovskin ja Pussy Riotin jäsenten armahtaminen tasoittivat tilannetta Venäjän hyväksi.

Nyt pohjalla on neljä vuotta jatkunut Ukrainan kriisi, Krimin valtaus ja siitä aiheutuneet talouspakotteet, syytökset informaatiovaikuttamisesta Yhdysvaltain presidentinvaaleissa ja kaksoisagentti Sergei Skripalin ja hänen tyttärensä Julian myrkytystapaus.

Näitä täydentävät FIFAn sisäinen korruptioskandaali ja juuri ennen kisojen alkua venäläisten urheilujohtajien viimein myöntämä laaja dopingin (<https://yle.fi/urheilu/3-10225017>) käyttö, jonka seurauksena Venäjä suljettiin sekä Rion 2016 että Pyeongchangin 2018 olympialaisista.

Tässä tilanteessa Venäjälle on itse asiassa eräänlainen voitto jo se, ettei jalkapallokisoja ole toistaiseksi boikotoitu laajamittaisesti. Britannian ulkoministeri Boris Johnson (<https://www.theguardian.com/football/2018/mar/21/boris-johnson-compares-russian-world-cup-to-hitlers-1936-olympics>) ehti Skripalien myrkytystapausten yhteydessä verrata Venäjän futiskisoja Hitlerin vuoden 1936 olympialaisiin ja useiden maiden poliittiset johtajat jättivät mitä todennäköisimmin saapumatta kisakatsomoihin. Yksikään joukkue ei kuitenkaan ole ollut aikeissa vetäytyä kisoista eikä vaatimuksia isännöiden peruuttamisesta ole enää hetkeen vakavasti esitetty.

Tilanne on oleellisesti erilainen kuin kylmän sodan aikana, jolloin 60 maata Yhdysvaltain johdolla boikotoi Moskovan kesäolympialaisia Neuvostoliiton hyökättyä Afganistaniin puolta vuotta aiemmin. Venäjä on lännen asettamista talouspakotteista huolimatta integroitunut maailmantalouteen aivan toisella tavalla kuin Neuvostoliitto aikoinaan. Etenkin FIFAn, sen sponsoreiden ja Venäjän väliset taloudelliset kytkökset tekevät kisojen boikotoinnista todella hankalaa.

Niin kauan kuin Itä-Ukrainan tilanne on selvittämättä eikä Krimin asema muutu, on vaikea nähdä, että jalkapallokisat kykenisivät vaikuttamaan Venäjän imagoon ulkomailla kovin myönteisesti.

Potentiaalisimpia vaikutuksen kohteita lienevät kisaturistit, jotka pääsevät kosketukseen venäläisen yhteiskunnan ja paikallisten ihmisten kanssa. Onnistuminen kisajärjestelyissä, konfliktien

